

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.63>

УДК 339.137.22

Е. В. Пахуча,

к. е. н., доцент кафедри маркетингу, управління репутацією та клієнтським досвідом, Державний біотехнологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0509-8230>

В. О. Бабука,

аспірант, Державного біотехнологічного університету

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2350-1874>

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК КРИТЕРІЮ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ

E. Pakhucha,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Marketing, Reputation Management and Customer Experience, State Biotechnological University

V. Babika,

Postgraduate student, State Biotechnological University

METHODOLOGICAL BASIS FOR ASSESSING ENTERPRISE COMPETITIVENESS AS A CRITERION OF BUSINESS SUSTAINABILITY

У статті проаналізовано роль конкурентоспроможності підприємства як критерію стійкості бізнесу та визначені основні методичні його оцінки. Розглянуто питання сутності дефініції «конкурентоспроможності підприємства», як економічної категорії. Наведений алгоритм розрахунку оцінки конкурентоспроможності продукції компанії за основними критеріями: економічними, ринковими та технічними. Згруповано за науковими доробками

основні методи оцінки конкурентоспроможності підприємства. Розглянуто основні характерні методів оцінки конкурентоспроможності компаній, зокрема зосереджено увагу на перевагах і недоліках їх застосування. Обґрунтовані умови дотримання яких забезпечить конкурентоспроможності товаровиробників. Розглянуті складі якості потенційної конкурентоспроможності підприємства. Наведений розподіл конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції за стадіями виробництва та реалізації, який поділений на потенційну та реальну конкурентоспроможність. Визначено вимоги до оцінки якості управління конкурентоспроможністю підприємства. Запропоновано етапи оцінки конкурентоспроможності продукції підприємства.

The subject of the study is a set of methodological principles for assessing the competitiveness of an enterprise, stages and main criteria for assessing the competitiveness of enterprise products. The purpose of the article is to substantiate the methodological foundations for assessing the competitiveness of agricultural enterprises as a criterion for business sustainability. The theoretical and methodological basis of the study are the works of domestic and foreign scholars, as well as such research methods as comparative analysis and monographic analysis. The prerequisites for assessing the competitiveness of enterprise are considered. The article considers the essence of the definition of "enterprise competitiveness" as an economic category. The components of the quality of potential competitiveness of an enterprise are considered. The main methods of assessing the competitiveness of enterprise are grouped by scientific achievements, among which the main ones are: index, matrix, graphical, analytical. The main characteristic methods of assessing the competitiveness of companies are considered, in particular, the advantages and disadvantages of their application are focused on. The author substantiates the conditions of compliance with which will ensure the competitiveness of commodity producers: the use of scientific approaches to strategic management of an enterprise; application of modern methods of research and development of directions for achieving competitiveness; formation of a system of measures aimed at ensuring the competitiveness of various objects.

The article provides an algorithm for calculating the assessment of competitiveness of the company's products by the main criteria: economic, market and technical. The distribution of competitiveness of agricultural products by stages of production and sale is provided, which is divided into potential and real competitiveness. Stages of assessment of competitiveness of enterprise products are

proposed. The requirements for assessing the quality of enterprise competitiveness management have been determined.

Ключові слова: *методи оцінки конкурентоспроможності, сільськогосподарські підприємства, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, стійкість бізнесу, управління конкурентоспроможністю.*

Keywords: *methods of competitiveness assessment, agricultural enterprises, competitiveness, competitive advantages, business sustainability, competitiveness management.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для забезпечення продовольчої безпеки країни, збільшення її експортного потенціалу, наповнення бюджету та зміцнення економіки в цілому важливим фактором є розвиток сільського господарства. Конкуренція є ключовим інструментом для регулювання ринкової економіки та важливою частиною ринкового середовища, в якому працюють підприємства. Конкуренція призводить до забезпечення стійкості бізнесу, стабілізує відносини між виробництвом і ринком, підвищує ефективності господарської діяльності, прискорює науково-технічного прогрес і одержання технологічних досягнень. Конкуренція відноситься до факторів, які не піддаються контролю організацією та впливають на діяльність підприємства.

Для збереження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств необхідно гарантувати, що сільськогосподарська продукція відповідає міжнародним стандартам якості та безпеки, а також створити систему стратегічних напрямків розвитку, орієнтованих на інновації, мінімальний ризик і максимальну ефективність. Таким чином, важливо, щоб вітчизняні компанії були конкурентоспроможними, а їх товари відповідали вимогам європейського ринку. В свою чергу, це вимагає проведення оцінки конкурентоспроможності компаній, що передбачає включення системи показників і ефективних методів оцінки цих показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували проблеми конкурентоспроможності, оцінювали її рівень і створювали конкурентні

переваги підприємства такі вчені, як Войчак А.В., Бойко В. В., Грановська В.Г., Донських А.С., Єременко Д.В., Желуденко К.В., Кадирус І.Г., Коляденко С.В., Камишніков Р.В., Малік М.Й., Найда А.В., Найда І.С., Олійник В.В., Покропивний С.Ф., Рибак О.М., Скриньковський Р.М., Харченко Т.Б. та Чіков І.А. Наукові праці вчених-економістів Андрійчука В.Г., Бурди А.Г., Бородіна С.В., Дем'яненка С.І., Месель-Веселяка В.Я., Кваско А.В., Клименка С.М., Саблука П.Т., Шпичака О.М., Юр'єва В.В. та інших присвячені проблемам забезпечення конкурентоспроможності продукції. Тим не менш, питання конкурентоспроможності виробництва продукції рослинництва все ще недостатньо досліджено в окремих регіонах і сільських районах, які спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської продукції. Необхідно провести додаткові наукові дослідження, щоб визначити найкращий метод оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, який б враховував різні аспекти діяльності цих підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головною метою цієї роботи є обґрунтування методичних засад оцінки конкурентоспроможності підприємств. Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі завдання: дослідити і систематизувати методи оцінки конкурентоспроможності підприємства; визначити етапи оцінки конкурентоспроможності продукції підприємства; встановити вимоги до оцінки якості управління конкурентоспроможністю підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як економічна категорія, конкуренція – це боротьба між виробниками товарів і послуг за найкращі умови виробництва та реалізації товарів і послуг, а також за отримання максимального прибутку. Водночас вона регулює обсяги виробництва та впливає на зростання пропозиції на ринку, стимулюючи виробників до інновацій, підвищення продуктивності праці, вдосконалення технологій, організації праці тощо.

Ринкові відносини залежні від конкуренції, яка розвивається та удосконалює основні ідеї та методи їх реалізації. Бізнес стійкий у такому стані, коли всі його частини працюють максимально ефективно та доцільно. Таким

чином, управління стійкістю означає комплекс методів, ресурсів і принципів, які гарантують, що складові частини системи зберігаються в такому стані, а також їх формують і розподіляють. Це дозволяє компаніям розвиватися, збільшуючи прибуток і капітал, зберігаючи конкурентоспроможність виробничого процесу. Таке управління має на меті забезпечити стійкість бізнесу, щоб він міг працювати та розвиватися як зараз, так і в майбутньому. Економічна автономія підприємств є необхідною для забезпечення стійкості бізнесу. Це проявляється в тому, що вони можуть максимізувати конкурентні переваги та ефективно використовувати власні ресурси.

Конкурентоспроможність підприємства – це комплексна характеристика суб'єкта підприємницької діяльності, що дозволяє йому отримувати переваги у розвитку по відношенню до інших підприємств та забезпечувати збільшення статків його власників[1].

Конкурентоспроможність компанії є характеристикою, яка змінюється і залежить від низки факторів. Це включає зміни в інших підприємствах-конкурентах, стан підприємства та відповідні параметри, а також зміни в функціонуванні підприємства. Конкурентоспроможність підприємства також формується в контексті існуючих тенденцій і змін.

Основним елементом ринкового середовища є конкурентоспроможність підприємства; це характеризує здатність підприємства адаптуватися до складних ринкових умов, зберігати лідерство та залишатися на ринку протягом тривалого періоду часу[2, с. 104].

Потенційна конкурентоспроможність підприємства також можна визначити як його якість, яка включає[3]:

1. Здатність бізнесу оцінювати реальні очікування цільової групи споживачів і відстежувати тенденції споживчої поведінки;
2. Здатність організувати процес виробництва, який відповідатиме очікуванням цільової аудиторії щодо найбільш ефективного товару по відношенню ціна-якість;
3. Здатність керувати поточною маркетинговою політикою;

4. Здібність знаходити та створювати способи зниження витрат на забезпечення факторів виробництва капіталом, робочою силою, сировиною та матеріалами та енергією на одиницю продукції, що продається;

5. Здібність до розробки та підтримки технологічного виробництва над іншими членами галузі, що вимагає швидкого оновлення технологій. Це може включати виробництво, продаж і управління;

6. Здатність використовувати інновації для планування, організації та реалізації ефективних стратегій виробництва та маркетингу;

7. Розвиток високого кадрового потенціалу на управлінському та виконавчому рівнях.

Науковці схиляються до думки, що, оцінюючи конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, оцінка конкурентоспроможності підприємства складається з аналізу всіх показників виробничо-господарської діяльності підприємства, які визначають успіх підприємства на ринку порівняно з системою показників конкурентів [4, С. 63]. Наукові дослідження показують, що немає єдиної методики для створення системи показників, які оцінюють рівень конкурентоспроможності компанії.

Для отримання результатів оцінки рівня конкурентної переваги необхідно розширити певні компоненти потенціалу підприємства. Ці компоненти можуть точно відобразити обставини в макро- та мікросередовищах [5, С. 175]. Дослідники використовують багато різних підходів для дослідження конкурентоспроможного потенціалу аграрних підприємств, але часто вони обмежуються лише кількома, щоб вивчити окремі аспекти. Їх потрібно класифікувати, щоб обґрунтувати вибір різних методів оцінки конкурентоспроможності. Розподіл методів на кількісні (характеризуються неперервністю, високим рівнем математичної формалізації та об'єктивністю результатів) і якісні (мають наступні характерні риси: високий ступінь суб'єктивізму, дискретність та низький рівень математичної формалізації результативних оцінок). Більшість науковців погоджуються з цим поділом методів.

Якщо компанія оцінює свою конкурентоспроможність, вона повинна[6]: створити управлінські завдання, наприклад, визначити підходи до виробництва, маркетингу, фінансування, інформаційного та організаційного забезпечення; прийняти управлінські рішення, наприклад, скоротити витрати, зосередитись на певному сегменті ринку та укласти контракти; адаптувати підприємство до ринкових умов, що дає йому перемогу в конкурентній боротьбі за споживача та ринки збуту та забезпечить стійкість підприємства; розробити стратегії розвитку конкурентних переваг, включаючи інновації, наступальні заходи, спрямовані на закріплення довгострокових переваг, захисні заходи, спрямовані на попередження дій учасників, планування виходу на нові ринки та залучення інвесторів.

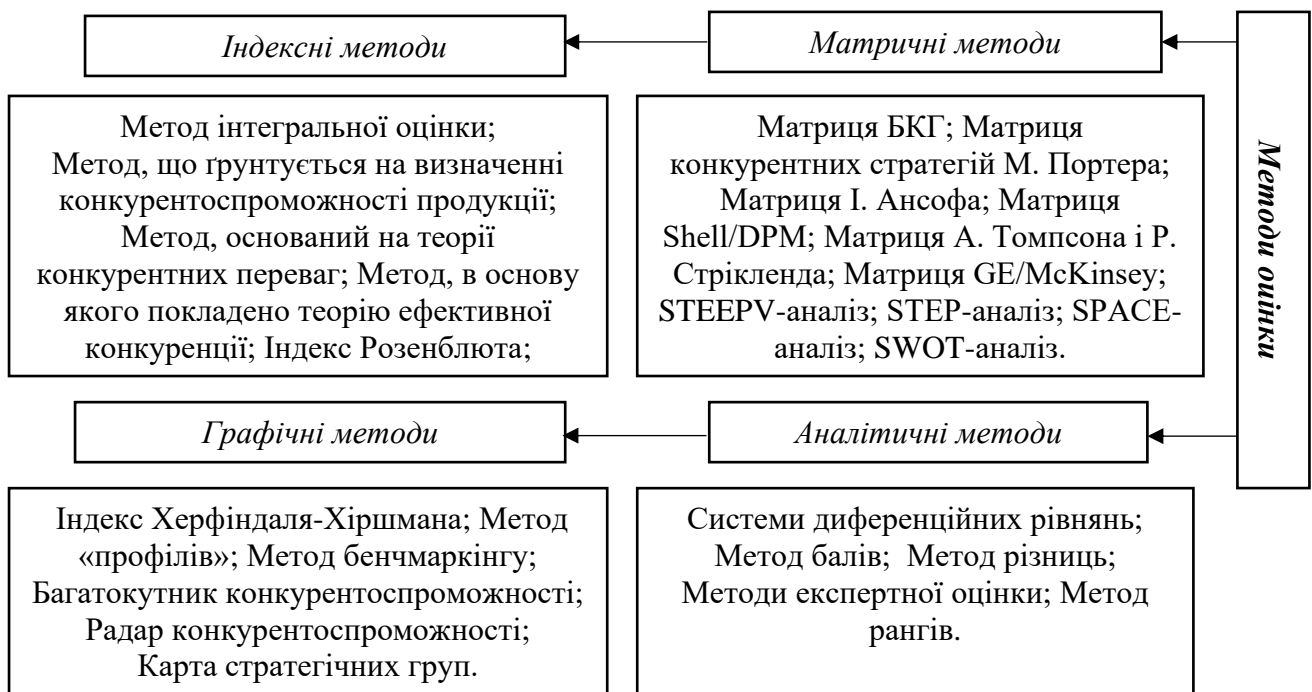

Рис. 1. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства

В науковій літературі відображені індексні, матричні, графічні та аналітичні методи для представлення результатів оцінки конкурентоспроможності підприємства. Індексні методи оцінки конкурентоспроможності компаній стали широко використовуватись в наукових дослідженнях [7, С. 252]. Для реалізації індексних методів потрібно виконати наступні кроки: створити базу порівняння з кількома подібними компаніями;

визначити основні фактори, які впливають на конкурентоспроможність компанії; надати факторам коефіцієнт впливу; провести оцінку компанії за кожним фактором; і, нарешті, розрахувати індекс конкурентоспроможності компанії.

Основні переваги використання матричних методів оцінки конкурентоспроможності підприємств такі: оцінка є достовірною, коли вона базується на даних про обсяги продажів; визначення частки підприємств на ринку та темпів їх зростання є простим завданням; зручно досліджувати взаємозв'язок між напрямками діяльності суб'єктів господарювання та стадіями розвитку кожного з напрямків.

Що стосується недоліків матричних методів, то вони переважно зводяться до наступного: оцінка конкурентоспроможності підприємств за кількома параметрами; необ'єктивна оцінка конкурентоспроможності за відносною часткою ринку; відсутність аналізу усіх необхідних факторів, які ускладнюють процес прийняття рішень керівництвом. Матричні методи суб'єктивні через те, що, хоча вони показують наочні результати оцінки, вони показують рівень конкурентоспроможності підприємств у чітко визначених рамках галузі.

Графічні методи забезпечують наочність сприйняття кінцевих результатів оцінки за допомогою зображень, графіків, діаграм тощо [8, С. 36]. Переваги даних методів включають наступне: по-перше, показники, за якими будується графічна модель, легко розрахувати; по-друге, можливість порівнювати показники ефективності діяльності різних підприємств, щоб визначити сильні та слабкі сторони кожного підприємства. Недоліками є відсутність методів прогнозування показників і те, що розрахунки є складними через велику кількість вхідних показників, що може призвести до недостатньої точності результатів.

Для забезпечення конкурентоспроможності необхідно дотримуватися наступних умов: використання наукових підходів до стратегічного управління підприємством; гарантування того, що розвиток технологій, техніки, економіки та управління є єдиним процесом; застосування сучасних методів дослідження та розробки напрямів досягнення конкурентоспроможності; формування

системи заходів, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності різних об'єктів.

Аналіз різноманітних методів оцінки конкурентоспроможності підприємства дозволяє визначити, які з них найбільше спрямовані на виявлення кількісних показників, які показують конкурентоспроможність підприємства.

Але лише кількісні показники не можуть бути вирішальними, оскільки певні показники можуть бути домінуючими на одному ринку, але інші можуть бути вирішальними на іншому ринку [9, С. 57].

Таким чином, парадигма управління конкурентоспроможністю підприємства ґрунтується на питаннях конкуренції в майбутньому, впливу глобалізаційних тенденцій і забезпечення успіху в стратегічній перспективі відповідно до поставлених цілей. Це вимагає розробки нового стратегічного мислення як на макро-, так і на мікрорівнях управління [10, С. 67]. У зв'язку з цим доцільно розглянути наступні вимоги до оцінки якості управління конкурентоспроможністю підприємства: здатність підприємства визначати загрози існування в динамічному конкурентному середовищі; здатність підприємства застосовувати концепції антикризового управління та адаптуватися до раптових змін у ринковому середовищі; здатність знаходити нові можливості в зовнішньому середовищі, в тому числі формування нових потреб на основі інноваційної поведінки; здатність використовувати виявлені ринкові можливості, у тому числі свої найкращі ідеї.

Невід'ємною рушійною силою людського розвитку та формування світового прогресу є конкуренція.

На думку дослідників [11, С. 96], оцінка конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції у фермерських господарствах може бути зроблена шляхом порівняння відповідних показників із відповідними середніми значеннями для регіональних сільськогосподарських підприємств. Це необхідно, щоб враховувати умови ринкової кон'юнктури.

Комплексна оцінка конкурентоспроможності підприємства повинна базуватися на наборі показників і індикаторів, які можуть оцінити основні

горизонтальні та вертикальні елементи діяльності підприємства[12]. На додаток до розподілу конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції за стадіями виробництва та реалізації доцільно виділити потенційну та реальну конкурентоспроможність. Здатність підприємства задовольнити всі вимоги найсучасніших технологій виробництва визначає його потенційну конкурентоспроможність на стадії виробництва продукції. Здатність підприємства конкурувати з іншими сільгосптоваровиробниками за показниками виробничих витрат на одиницю продукції та її якістю на стадії виробництва продукції називається його ефективною конкурентоспроможністю.

Потенційна конкурентоспроможність на стадії реалізації продукції – здатність підприємства забезпечити умови для простого або розширеного виробництва конкретного виду продукції після її реалізації, за умови прогнозованого рівня конкуренції на ринку та фактично досягнутого рівня конкурентоспроможності на стадії виробництва.

Фактична конкурентоспроможність на стадії реалізації продукції визначається як здатність підприємства виробляти продукцію на рівні, який є конкурентоспроможним за такою ціною, яка забезпечує умови для простого або розширеного відтворення виробництва конкретного виду товару[13, С.7]:

$$Ц = (Ц - ПС) \div Ц \quad (1.1.)$$

де, Ц – ціна продажу 1 ц продукції;

ПС – повна собівартість 1 ц продукції (виробнича собівартість плюс витрати на реалізацію продукції).

Олійник В.В. пропонує наступний методологічний підхід до оцінки рівня конкурентоспроможності продукції в короткостроковому періоді:

$$I_k = \frac{Ц_v}{Ц_p} \quad (1.2.)$$

де I_k – індекс конкурентоспроможності;

$Ц_v$ – ціна виробництва, грн/ц;

$Ц_p$ – ціна реалізації, грн/ц.

При цьому, якщо $I_k < 1$, підприємство є конкурентоспроможним; якщо I_k

>1, підприємство неконкурентоспроможне.

Цей підхід простий у використанні та враховує всі фактори, які впливають на конкурентоспроможність продукту.

Згідно з рис. 2, процес діагностики конкурентоспроможності продукції підприємства здійснюється поступово.

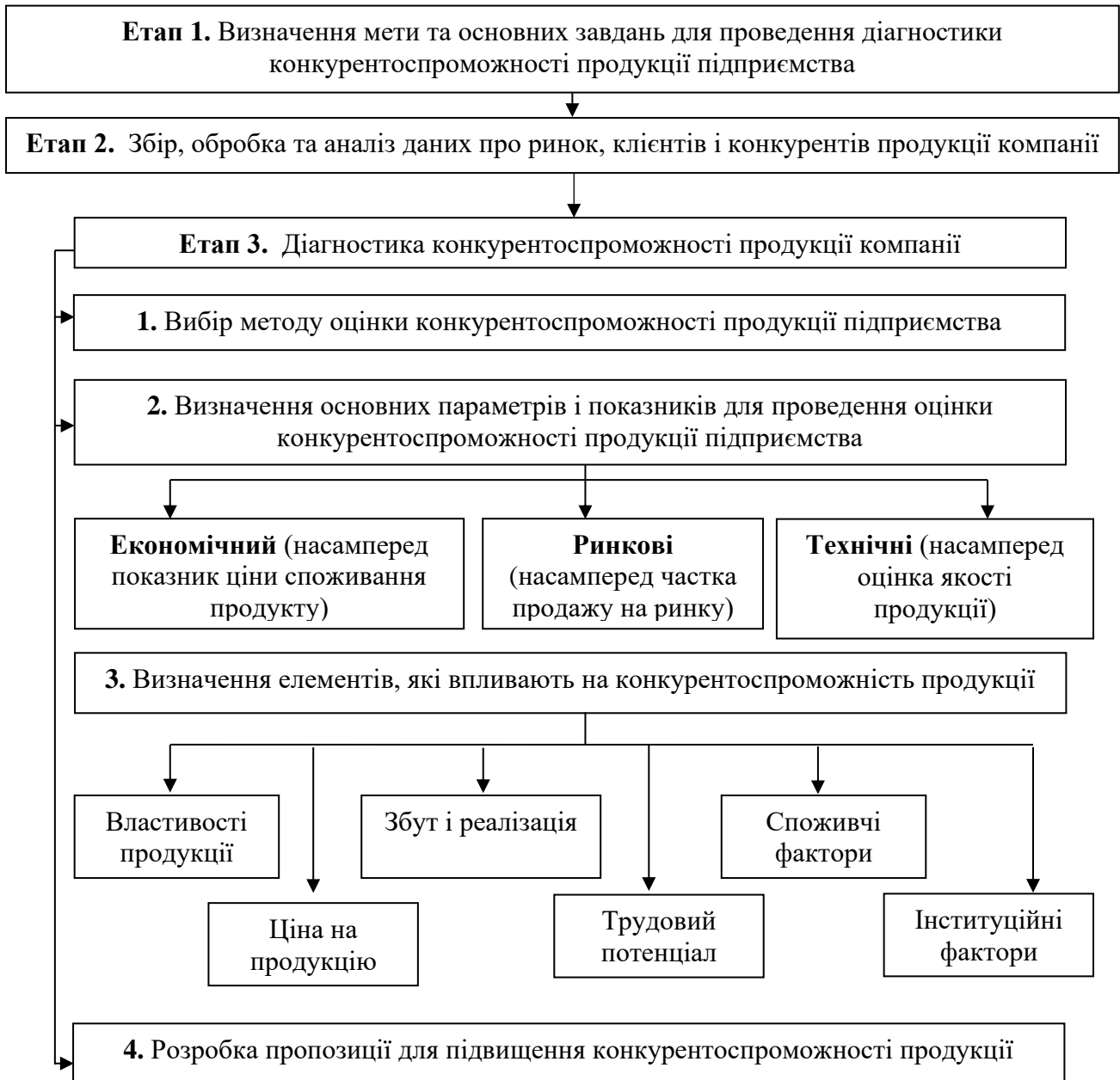

Рис. 2. Етапи оцінки конкурентоспроможності продукції підприємства

Основними критеріями оцінки конкурентоспроможності продукції компанії є економічні, ринкові та технічні [14, С. 244].

Витрати, які відносяться до покупки товару та пов'язані з його експлуатацією, входять до економічних параметрів:

$$C_{\text{сп}} = C_{\text{т}} + C_{\text{екс}} \quad (1.3)$$

де $C_{\text{сп}}$ – ціна споживання; $C_{\text{т}}$ – ціна товару; $C_{\text{екс}}$ – витрати, пов'язані з експлуатацією товару.

1. Розподіл одиничних параметричних індексів;

2. Розрахунок групових параметричних індексів за нормативними, технічними та економічними критеріями;

Для визначення групового показника конкурентоспроможності за нормативними параметрами використовується наступна формула:

$$I_{\text{нп}} = \prod_{i=1}^n q_i \quad (1.4)$$

$I_{\text{нп}}$ – загальний показник конкурентоспроможності за нормативними параметрами; q_i – одиничний показник за i -м нормативним параметром; n – кількість нормативних параметрів, які підлягають оцінюванню.

Як показано на формулі, якщо один із одиничних показників дорівнює нулю, то товар не має конкурентоспроможності.

За технічними параметрами значення групового параметричного індексу визначається з урахуванням питомої ваги кожного параметра:

$$I_{\text{тп}} = \sum_{i=1}^n q_i \cdot a_i \quad (1.5)$$

$I_{\text{тп}}$ – груповий параметричний індекс за технічними показниками; q_i – одиничний параметричний індекс i -го параметра; a_i – вагомність i -го параметричного індексу; n – кількість технічних параметрів, за якими здійснюється оцінка конкурентоспроможності.

За технічними критеріями груповий параметричний індекс може дорівнювати одиниці, бути більшим або меншим за одиницю. $I_{\text{тп}} = 1$ означає, що товар за технічними характеристиками схожий на товар конкурента; $I_{\text{тп}} > 1$ означає, що товар має більший рівень конкурентоспроможності за технічними показниками, ніж товар конкурента; $I_{\text{тп}} < 1$ означає, що товар має нижчий рівень конкурентоспроможності за технічними показниками, ніж товар конкурента. Таким чином, якщо порівняння здійснюється відносно товару-конкурента, бажане значення $I_{\text{тп}} > 1$. Якщо базовий товар є еталоном, а оптимальне значення групового параметричного індексу $I_{\text{тп}} = 1$ і $I_{\text{тп}} > 1$, це взагалі нонсенс, оскільки

це рівнозначно виготовленню товару з характеристиками, які не відповідають вимогам споживачів.

3. Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності товару, що досягається шляхом використання групових параметричних індексів за економічними, нормативними та технічними аспектами:

$$K_{\text{INT}} = \frac{I_{\text{TP}}}{I_{\text{EP}}} \geq 1 \quad (1.6)$$

4. Отримання результатів щодо рівня конкурентоспроможності товару;

5. Розробка стратегій для підвищення конкурентоспроможності товару та оцінки витрат на його реалізацію.

Оцінка конкурентоспроможності основних галузей сільського господарства включає аналіз і оцінку рівня конкурентоспроможності товарної продукції, а також аналіз і оцінку показників ефективності виробництва в конкретних підприємствах порівняно з загальногалузевими показниками в районі та області [15, С. 83].

Щоб оцінити конкурентоспроможність підприємства та визначити його позицію на ринку, науковцями було проаналізовано характеристики двох конкурентів, які ведуть діяльність подібного типу та працюють в одному сегменті аграрного ринку. На думку авторів, найбільш доцільним способом проведення цих розрахунків є використання рейтингової оцінки, яка дозволяє ранжувати позиції компанії за допомогою узагальнюючих або інтегральних показників і відповідає такій ознаці конкурентоспроможності, як порівняння [16, С. 104].

Собівартість, ціна та рентабельність продажу є основними показниками конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Для сільгоспвиробників, науково-обґрунтовані методи визначення конкурентоспроможності продукції, дають можливість визначити напрямок економічного розвитку та розробити стратегію досягнення найвищого ефекту в підприємницькій діяльності, використовуючи знання слабких і сильних сторін своєї продукції.

Конкурентоспроможність та економічна ефективність продукції впливають на формування рівня конкурентоспроможності підприємства. Це пов'язано з тим, що ці групи показників враховують результати реалізації економічного потенціалу підприємства, але не прямо враховують його розвиток або стан зовнішнього середовища, в якому розкриваються та реалізуються певні можливості та складові цього потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Таким чином, конкурентоспроможність підприємства визначається як ступінь реалізації його потенційних можливостей щодо забезпечення своєї домінуючої переваги над конкурентами на даному ринку протягом певного періоду часу. Для оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств слід звернути увагу на наступні фактори зовнішнього середовища: вітчизняні сільськогосподарські виробники мають можливість зайняти певну нішу на світовому ринку продовольства, яка включає виробництво екологічно чистих сільськогосподарських продуктів; наявність значних ресурсів для виробництва сільськогосподарської продукції; підтримка сільського господарства в межах реалізації комплексу державних цільових програм різного рівня. На сьогодні не існує єдиного універсального способу оцінювання конкурентоспроможності, який би задовольнив потреби кожного споживача конкретного продукту. Сьогодні в економічній літературі налічується понад 100 методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства, тому кожне підприємство може вибрати найкращий і найефективніший метод оцінювання. При цьому, кожен з методів оцінювання має як переваги, так і недоліки, які обумовлюють дуже обмежені можливості їх практичного застосування. Отримати ж найкращих результатів від оцінювання можливо досягти шляхом об'єднання кількох методів, які б сукупності враховували більшість базових принципів оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Таким чином, кожен метод оцінювання має як переваги, так і недоліки, оскільки дуже обмежена кількість практичних можливостей для їх використання. Щоб отримати найкращі результати

оцінювання, можна поєднати різні методи, щоб враховувати більшість основних принципів оцінки рівня конкурентоспроможності компанії.

Компанії змушені розвиватися та удосконалювати конкурентні переваги через появу нових конкурентів на ринку та зростання вимог до якості продукції та обслуговування. Саме вони допоможуть компанії звернути увагу клієнтів на свої товари. Таким чином, компанії, які налаштовані на довгострокові перспективи, повинні формувати джерела пошуку стійких конкурентних переваг, що стане предметом наступних досліджень.

Література

1. Савченко С.М. Методологічні основи дослідження конкурентоспроможності підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. №6. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2019/54.pdf (дата звернення: 24.11.2023).

2. Пахуча Е.В. Клепчава О.В., Бабика В.О. Сучасні підходи до визначення поняття «конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств». *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. 2021. № 1. Т.1. С. 98–110. DOI: 10.31359/2312-3427-2021-1-98 (дата звернення: 29.11.2023).

3. Юр'єв В.В. Напрями забезпечення та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств через диверсифікацію їх діяльності. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9909> DOI: 10.32702/2307-2105-2022.1.201(дата звернення: 02.12.2023).

4. Найда І.С., Найда А.В., Галицький О.М. Сучасні інструменти оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства. *Економіка харчової промисловості*. 2019. Т.11. Вип.2. С. 62–70.

5. Грановська В.Г. Методичні підходи та критерії діагностики конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35), С. 174–181.

6. Сита Є. М. Дослідження існуючих методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7522>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.96 (дата звернення: 03.12.2023).

7. Желуденко К.В. Методи та алгоритм оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип.31. С. 249–256.

8. Коляденко С.В., Чіков І.А. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №10. С. 34–39.

9. Рибак О.М. Методичне забезпечення оцінювання ефективності управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. 2022. Вип. 1 (64), С.54–60.

10. Tomashuk, I. (2023). Competitiveness of agricultural enterprises in market conditions and ways of its increase. *Green, Blue & Digital Economy Journal*. Vol. 4 No. 1. P. 64–81.

11. Єременко Д.В. Методичні засади оцінки конкурентоспроможності фермерських господарств. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип.13-1. С.93–96.

12. Vashkiv O., Sobko O., Smereka S. (2021). Comprehensive assessment of the company's competitiveness. *Економіка та суспільство*. Вип.29. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-33>(дата звернення: 03.12.2023).

13. Олійник В.В. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на ринку зерна: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2011. 20 с.

14. Скриньковський Р.М. Діагностика конкурентоспроможності продукції підприємства. *Проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 240–246.

15. Пахуча Е.В. Застосування інструментів маркетингових комунікацій у підвищенні конкурентоспроможності підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 82-89. С. 82–89. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.19-20.82 (дата звернення: 04.12.2023).

16. Кадирус І.Г., Донських А.С., Олійник Ю.О. Оцінювання конкурентоспроможності аграрного підприємства. *Агросвіт*. 2019. № 21. С. 100–106. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.21.100 (дата звернення: 05.12.2023).

References

1. Savchenko, S.M. (2019), “Methodological basis for studying the competitiveness of enterprises”, *Efektivna ekonomika*, vol.6, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/54.pdf (Accessed 24 November 2023).

2. Pakhucha, E.V., Klepcheva, O.V. and Babyka, V.O. (2021), “Modern approaches to defining the concept of "competitiveness of agricultural enterprises”, *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva*, vol. 1(1), pp. 98–110, DOI: 10.31359/2312-3427-2021-1-98 (Accessed 29 November 2023).

3. Yur'iev, V.V. (2022), “Modern approaches to defining the concept of "competitiveness of agricultural enterprises”, *Efektivna ekonomika*, vol.1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9909> DOI: 10.32702/2307-2105-2022.1.201(Accessed 02 December 2023).

4. Najda, I.S., Najda, A.V. and Halyts'kyj, O.M. (2019), “Modern tools for assessing the competitiveness of an agricultural enterprise”, *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, vol.11(2), pp. 62–70.

5. Hranovs'ka, V.H. (2018), “Methodological approaches and criteria for diagnosing the competitiveness of agricultural enterprises”, *Problemy ekonomiky*, vol.1 (35), pp.174–181.

6. Syta, Ye. M. (2019), “Study of existing methods for assessing the competitiveness of an enterprise”, *Efektivna ekonomika*, vol.1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7522> (Accessed 03 December 2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.96

7. Zheludenko, K.V. (2019), “Methods and algorithm for assessing the competitiveness of agricultural enterprises”, *Infrastruktura rynku*, vol. 31, pp. 249–256.

8. Koliadenko, S.V. and Chikov, I.A. (2021), “Integral assessment of the competitiveness of agricultural enterprises”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp. 34–39.

9. Rybak, O.M. (2022), “Methodological support for assessing the effectiveness of competitiveness management of agricultural enterprises”, *Naukovi pratsi Mizhrehional'noi akademii upravlinnia personalom*, vol. 1 (64), pp.54–60.

10. Tomashuk, I. (2023), “Competitiveness of agricultural enterprises in market conditions and ways of its increase”, *Green, Blue & Digital Economy Journal*, vol. 4(1), pp. 64–81.

11. Yeremenko, D.V. (2017), “Methodological framework for assessing the competitiveness of farms”, *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 13-1., pp. 93–96.

12. Vashkiv O., Sobko O. and Smereka S. (2021). “Comprehensive assessment of the company’s competitiveness”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol.29, available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-33> (Accessed 03 December 2023).

13. Olijnyk, V.V. (2011), “Improving the competitiveness of agricultural enterprises in the grain market”, PhD in Economics, V.V. Dokuchaev Kharkiv National Agrarian University, Kharkiv, Ukraine.

14. Skryn'kovs'kyj, R.M. (2015), “Diagnostics of the competitiveness of the company's products”, *Problemy ekonomiky*, vol.4, pp. 240–246.

15. Pakhucha, E.V. (2020), “Application of marketing communication tools to increase the competitiveness of enterprises”, *Ahrosvit*, vol. 82-89, pp. 82–89. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.19-20.82

16. Kadyrus, I.H., Dons'kykh, A.S. and Olijnyk, Yu.O. (2019), “Assessment of the competitiveness of an agricultural enterprise”, *Ahrosvit*, vol. 21, pp.100–106. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.21.100

Стаття надійшла до редакції 03.01.2024 р.